

Hočeš si zdaj namazati škornje ali čevlje s tem mazilom, kterege se ne voda ne sneg ne prime, očedi jih poprej prahu in blata, in deni jih enmalo k peči, da se tudi zgrejejo. So škorne ali čevlji topli, namaži jih z mazilom, posebno pa tam, kjer so šivi; za mazati je najbolj pripravna kaka stara kertačica kakor jih imamo za zobé čediti. Si to storil, deni škorne ali čevlje na toplo peč, da se mazila dobro navzamejo in posuše. Če tudi podplate namažeš, se jih tudi sneg ne bo lahko prijemal.

Kmetijska novica.

(Krompir za voščilo za škorne in čevlje). V Gradcu dela neki gosp. Frid. de Beingen voščilo za škorne (Stiefelwichse) iz sirovega in kuhanega krompirja, kterege zmeša s hudičevim oljem, košenim črnolom in pa z ribjo mastjo.

O staroslovenskem denaru ADNAMAT.

Spisal Davorin Terstenjak.

V prvi dōbi človeške izobrazenosti niso druge tergovine poznali, kakor zamenjavno, to je: kdor je tega, kar si je z rokami prislužil ali na svojem zemljišču pridelal, v obilni meri imel in več kakor mu je bilo potrebno, druge reči pa, ktere mu je treba bilo, ni imel in je je vendar želel imeti, — ta je zamenjeval svoje blago z blagom drugega.

Vendar skoro se je pokazalo, da takšna tergovina ni prilična, ker dostikrat reči, ktere je ta ali uni želel, ni bilo blizo najti, zato so za izplačevanje namesto soli, živine, kož in platna, ktere reči so izperva pri zamenjavni tergovini za plačivno sredstvo služile, pozneje si ljudi izmislili, iz žlahnih rud, kakor ste, postavimo, zlato in srebro, denare kovati.

Foiničani so, kakor se pravi, v starem svetu prvi bili, kteri so iz žlahnih rud denare kovali.

Rimski denar As, imenovan od gerškega *ās*, tarentinski: *ās* = Eins, je izpervega bil en funt težek, in je najpervo bil leta 577 pred Krist. iz meda (kufra), leta 486 pred Krist. pa iz srebra kovan.

Ker je ta denar imel govedo, po latinski „pecus“, vrezano, tedaj so začeli Rimljani denar imenovati pecunia, pa tudi še, ker je največje blago starih Rimljanov bila goveja živina, so svoje premoženje imenovali „peculium.“

V okolici brežki kraj Save in po več krajih Kranjskega sem čul govejo živino imenovati „blago“, kar poterjuje, da je tudi nekadaj stari Slovenec govejo živino imel za najimennitniše blago.

Tudi pri drugih evropskih narodih se ujemajo govedo, denar in premoženje; tako, postavimo, pri starih Nemcih skat pomenjuje govedo, skaz = novonemško schatz pa blago. Dalje v izlandščini pomenjuje naut, starovisokonemški: nōz, jumentum, govedo, v staroslov. nut, bos, vol, lotiški: nauta, denar, — primeri še gotiško: faihu = novonemški vich, v pomenu: Vermögen, premoženje.

Tudi stari Slovani so poznali denar. Sicer je za plačilno sredstvo Slovanov 12. stoletja, kteri so prebivali na ranjskem otoku (Rügen), tudi služilo platno (zato platiti, zahlen?); vendar so tudi poznali zlato in srebro in so „marcho“ (Mark) imeli za mero žlahnih kovin ali metalov (glej: Helmold I, 36. I, 38. I, 52.)

Ob času cesarjev Otonov se omenjuje kovani denar pri bodriških, lutiških in lužiških Slovanih. Sefr. 56 piše: „monetam quoque illius terrae.“

Kako so stari Slovani denar imenovali, ni znano; današnje poznamovanja: denar, penezi in staroslovenski canta, rusijski: cjatka, poljsk: centka niso slovanske,

— pervo je latinsko, drugo gotiško, tako tudi slednje iz gotiškega kintus.

Rusi imenujejo denar tudi dengi in raga po Gilferdingu iz korenin sansk. dangh in radž, lucere, splendere, toraj v pomenu: svetleča reč, das Glänzende.

Najmanjši denar slovanski imenujejo nemški letopisci „denarius. Dvanajst denarov je storilo „solidum.“ Dve sto solidov „libram.“ (Glej: Pertz Tom. III. stran 115. Ebbo, 84, 86.)

Škoda, da niso tem latinskim imenom pristavili domačih slovanskih!

Že v najstari dōbi imajo denari na eni strani podobšino vladarja, ali pa kakšnega domačega božanstva vrezano, na drugi pa vrednost denara ali pa kakšno prislovico *) zapisano.

V deželah starega Norenskega in Panonije se najdejo pogosto sreberni denari, kteri na eni strani imajo, kakor numismatiki pišejo: „equitem citato cursu“ pod konjikom je rinčica ali perstan „annulus“ in pod tem napis: ADNAMAT, večkrat tudi okrajšano: ADNAM. Na drugi strani je viditi: „caput diadematum.“

Klobuk, s kterim je konjik pokrit, ima podobo malih okroglih slovaških klobukov, kakoršnega ima tudi podoba Svetovita, najdena na Poljskem. Takšen majhen okrogel klobuk tudi ima solčno božanstvo na rimsko-slovenskem kamnu, hranjenem v Sekavi. (Glej: Muchar „Gesch. der Steierm.“ I. B. Abbild. Tafel XIII. fig. 13.

Takošnih klobukov ni najti na glavah keltiških božanstev na nobeni strani stare Galije.

Adnamat utegne čveter pomen imeti. Ako je to samo ena beseda, tedaj adnamat pomeni: simplex scilicet: denarius. Tukaj bi adnamat dialektično stalo za adnomat, ker vezivni glasnik o korotanski Slovenci izgovarjajo kot a; primeri kranjske osebne imena: Velkaverh, Suhadobnik, Pustaverh, namesto: Velkoverh, Suhodobnik, Pustoverh.

Suffiks mat je stareji in izvirniji kakor vat v besedah brezovat, krakovat itd., in najdemo ga v sanskritščini, postavimo, agnimat = ognjevat. Da so ga tudi Slovenci poznali, pričuje topiško ime mokrega kraja: Udmat, iz and = ôd, ud, fluere, iz ktere korenike so s suffiksom: ra imena rek: „Andrica, Odra, v sredovečnih listinah: „Undrima“, rečica na Koroškem.

Adnamat tudi utegne pomeniti: una mater in to poznamovanje je utegnulo po meri kovin ali metalov nastati, primeri: matica, Geldfond.

Vendar še je mogoča druga razlaga. Adnamat utegne pomeniti: una marcha, Eine Mark.

Kakor po razlagi učenega leksikografa Klotza gerška beseda *μνα* in latinska moneta se izpeljavati imate iz korenin *μναω* in *moneo* (Klotz „Handwörterb. der lat. Sprache“ II. str. 439); dalje, nemška beseda Mark iz merken, ime nemškega denara Deut iz deuten, tako tudi besedo mat so utegnili stari Slovenci rabiti za poznamovanje denara, ker mat izvorno tudi to pomeniti utegne, kar *μνα*, moneta, Mark, Deut.

Korenika je man = geršk. *μένω*, *μενοίμαι* = latinski: meniscor = gothišk.: man = nemšk.: meine = litev. menu = slovensk.: menim, iz ktere korenike so gerške: *μητις*, sansk. mati, lat. mens, slov. met v besedi pamet, cerkvenoslov.: manti — pa-manti.

Adnamat je toraj = adnamat, edna mat, *μνα* *μνα*, una moneta, eine Mark, ein Deut.

Al kako se bode razložila oblika mat? bodete me vprašali? Prikladi pričujejo, da je cerkvenoslov. A, an, pogosto a. Že v sanskritu najdemo mati namesto manti, (glej Bopp „Vergleich. Gram.“ II. Aufl. I. B. II. Hälfte, str. 523)

*) Kakor dandanašnji: „Justitia regnorum fundamentum“, „Recta tueri“, „Viribus unitis“, „Patrona regni Hungariae“ itd. Pis.

Sansk. obliki mati odgovarja slov. **MATĪ** = mati. V češčini je cerkvenoslov. **A**, **an**, zmirom **a**, na priklad: **maso**, **pat** = manso pant.

Tudi v slovenščini je **A**, **an**, večkrat **a**, na primer: staroslov.: žanlo, stimulus, slov. žalec, namesto: želec ali žolec. Tudi Režjani govorijo: pametni človek, namesti: pametni človek.

Aden = sansk. adima po Boppu se še čuje po Štirkem, Koroškem in Kranjskem.

Izpahnjeni nosnik najdeš še tudi v drugih arjanskih jezikih, primeri gotiški **dags**, starovisokonemški: **dag**, iz korenike sansk. **danh** = **dangh**, lucere, odkar ime slov. božanstva **Podaga**, oblucescens, der beleuchtende.

Mikavno je zvediti, kar učeni Bopp o glasniku **A**, **an**, piše: „Wir kehren zum Altslawischen zurück, um zu bemerken, dass dasselbe das sanskr. kurze **a** in Verbindung mit einem folgenden Nasal unverändert behauptet hat, wenn ich Recht habe, den vocalischen Bestandtheil des **A**, worin, wie in **un**, zuerst Vostokov einen nasalirten Vocal erkannt hat, als **a** zu fassen. Zu Gunsten dieser Ansicht spricht schon der Umstand, dass die Form des **A**, **an**, offenbar auf das griechische **A** sich stützt, wie es denn auch früher wie ja gelesen wurde, welches ihm auch bei entsprechenden Wörtern gewöhnlich gegenüber steht. Man vergleiche z. B. **MACO**, manso, Fleisch, (sansk. **mānsā-m**) mit dem russischen: **МЯСО**, mjaso. Wenn aber im Altslawischen **A**, **an**, auch häufig für **e** der lebenden slawischen Sprachen vorkommt, so mag der rückwirkende Einfluss des Nasals die Modification der Aussprache bewirkt haben, wie im Französischen, wo zwar **septembre**, **Pentecôte** geschrieben, aber **a** für **e** gesprochen wird“ itd. (Vergleich. Gramm. II. Auflage, I. B. I. Hälfte, str. 135).

Adna mat se tudi najde kot osebno ime na rimskih kamenih po deželah nekdanjega Norenskega, v družbi čistoslovenskih: kakor **Teta**, **Jantumar**, **Resimar**, **Buto**. Obširno razlago teh imen najdeš v mojem spisu: „Ueber den Gott Latovius“ v „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“, Jaener 1858 str. 1—8. Dalje v družbi imen **Pluncus**, od **plunka**, primeri nemške imena: **Leyrer**, **Cacusius** od **kak**, primeri zavoljo suffiksa slov. imena: **Garbus**, **Kernus**, **Kapus**, dalje v družbi imena: **Banona** od **bana**, **bona**, voda, jezero, muža, sansk. **vana**, **aqua** in **silva**, dolnjelužički po **Zwahr***) **bon**, slovaški po **Sreznewskem** **banj**, **Wald**, **grasreiche Waldhuthung**, primeri ime slov. **buga**, die **Welle**, lat. imena **Silvina**, **Silvester** itd. Zavoljo oblike pa: **Hemona**, **patrona**, **matrona** itd.

Še eno ime v družbi imena **Adnomat** najdemo in sicer **Liboudes** = **Liboudež**. **)

Liboudež pomenjuje toliko kot imena: **Puklavec**, **Suhin** od **themata lib**, der **Buckel**, zato v staroslovenščini **libav**, **bucklig**, **mager**, **libava krava**, eine **mager**, **bucklige Kuh**, **libed**, die **Schüssel**, izvirni pomen: **curvatum**, das **ausgehöhlte**, **gebogene**, primeri ime sestre ruskih bratov **Kija**, **Sčeka** in **Horiva** — **Libed**. **Liboudež** je po tvarini, kakor **želod** iz **žel**; **ou** je zvišani glasnik, kakor **Bouch** = **bog** okoli **Podlipe**, **rouka**, tudi **rauka** okoli **Konjic** in **Čadrama**, ež je dalnja tvarina, primeri: **nesrečnež**, **neumnež**, **nesramnež** itd. Da so stari narodi osebe imenovali po kakosti trupla, pričujejo imena: **Claudius**, **Nasico**, **Capito** itd.

Ker so imena **Jantumar** = **Jetmar**, **Resimar**, **Buto**, **Teta**, **Plunk**, **Banona**, **Liboudež** čistoslovenske, tedaj je tudi ime **Adnomat**. Da so po denarjih

imena osebne obviknile, pričujejo imena še živčih rodbin. **Dreipfennig**, **Dreisiebner**, **Groschel**, **Zwanziger**, **Kreuzer** (ime nemškega pisatelja) **Repar**, **Petičar**, **Vinar**, **Božjak**, **Peneznik** itd.

Adnamat tudi utegne pomeniti, kar **adna met**. Slišali smo gori, da denari so v najstariši dōbi imeli rezano podobšino ali kralja ali božanstva kakega, ali pa gerb poglavarja najvišjega. Utegnilo je toraj obvikniti poznamovanje **meta signum**, **nota**, **incisio**, za denar, kakor analogično poznamovanje nemško: **Mark**, v anglosaksonskem: **mearc**, **zeihen**, starovisokonemško **markōn**, **bezeichnen**, **markian** = **merken**.

Korenika bi toraj bila **met**, **secare**, **scindere**; **met**, **genitiv: meti** (kakor: **smet**, **smeti** itd.) **Kennzeichen**, **Einschnitt**, **Schriftzeichen**, gotiški **maitan**, češki: **mejtiti**, **interlucare**, ruski: **mjetit**, **primjetit**, **notare**, **observare**, staročeski: **pa-mjeta**, **signum**, **nota**, ruski: **pomjeta**, **signatura**, staroruski: **mjetelnik**, **notarius**, **scriba**. Po vrezanih pismenkah ali runah, ktere so na denarjih stale in so Slovani imenovali **mjete**, je utegnulo nastati poznamovanje za denar **sploh** (glej: o mjetah Šafařík „Památky hlaholsk. pisemnictvi“ str. 3).

(Konec sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

LIX.

Poslednji dan aprila zjutraj že zgodaj se nam prikaže Deltini nizki breg, in kmali po sedmi uri pridervi „Clyde“ z nami v krasne brodostaje pred Aleksandrijo. Ob osmih smo bili že vsi v mestu — pa društvo naše se je bilo sedaj razbilo. Društveni dnarničar gosp. **Schneid**, posestnik iz **Beča**, nam dá namreč na znanje, da društveni dnarji so pošli, in da odslej naj skerbí vsak za se, kakor vé in zná. Pot iz Aleksandrije v **Terst** pa je bila že prej plačana.

Dasiravno pa je bilo društvo naše razbito, se uselimo vendar vsi, razun treh, ki jih frančiškani v svoj samostan vzamejo, v eno gostivnico na velikem tergu, in na to hitimo vsi, vsak v svoj kraj, mesto ogledovat.

Današnje aleksandrijsko mesto je precej veliko in lepo, vendar pa le navadno, skoraj bi djal, evropejsko, ali marveč evropejsko-azijatsko mesto; zakaj tū je vse polno lepo olišpanih Frankov, in poleg njih Turkov in Arabčanov v krasni azijatski noši, pa tudi začernelih Afrikanov in večidel belo oblečenih zamorcov. Tū stojé velike krasne, po evropejsko sozidane poslopja in poleg njih revne arabske pohištva s plošnjatimi strehami; tū derdrajo krasne kočije s čilimi berhkimi konji, in poleg njih stopajo resnobno počasni velbljudi in skakljajo urni, dobro rejeni buriki ali osli s svojimi mukeri ali gonjači; tū je vse čisto in snažno, tam so ulice še polne nesnage.

Pa Aleksandrija je že sila staro mesto, in je bila nekdanj gotovo vsa drugača ko dan današnji. Sploh se terdi, da jo je osnoval in utemeljil Aleksander Veliki okoli leta 331 pred Krist. Lepa lega kraja in pa naravni, za varne brodostaje kakor nalaš napravljeni zaliv je napravil nek bistroumnega Macedonjčana tū mesto sozidati, da bi bilo središče azijatske, afrikanske in evropejske kupčije, ali središče kupčije neizmerne deržave njegove, ki si jo je že pridobil, in ki si jo je mislil še pridobiti. Se vé da mesto, ki ga je toliki mož iz tolikega namena sozidal, ni bilo le kakošno revno mestice, ampak veliko važno mesto. Že v začetku je štelo nek 30 stadij, ali skorej poldrugo uro hodá na dolgost, in 10 stadij, ali toliko da ne pol ure na širokost.

Mnogi pa terdijo, da Aleksandrije ni sozidal slavni Macedonjčan — da tudi Egipčani in Perzijani, ki so pred njim tod gospodovali, so bili bistré glave in so si pristojno

*

*) Zwahr „Niederlausitzisches Wörterbuch“ str. 410. Pis.

**) Glej napise pri Muharji „Gesch. der Steiermark“ I, 375 in Ankershofenu „Handbuch der Geschichte des Herzogthums Kärnten“ str. 623, 624. Pis.

Če peteršilj na konjskem gnoji priraste, je brez vsega duha, rahel in mehak, na kravjeku je prav dobrega in dišečega okusa; ako se pa na svinjskem gnoji pridela, je terd, nesočen in po gnoji smerdi, ravno tako tudi na ovčjeku diši; če se pa je bil s človeškim gnojem gnojil, nima nobenega duha in je kaj zopern.

Zelena na svinjskim gnoji dobro diši, pa je bolj pusta, ravno taka je tudi na kravjeku, le nekoliko slabjega okusa je; če se pa na človeški gnoj seje, ostane vedno nizka, pusta in ni dobra; kdor ji pa s konjskim gnojem gnoji, mu velika zraste, je sočnata in prav dobrega okusa.

Zelje je na človečjeku najreznejše, manj pa na svinjskem gnoji, na kravjeku ima manj soka, kakor na človeškem in ovčjem gnoji; na konjskem gnoji prirastlo zelje je pa še pusteje. Napol kuhano zelje, ki je na s konjskim gnojem, kravjekom ali pa ovčjekom pognojeno, najvi pridelano, prav dobro diši, uno pa, ki je na svinjskem ali človeškem gnoji pridelano bilo, je sila zoperno.

Špargelj na ovčjem gnoji najprej zraste; za tem pride tisti, ki je bil s kravjim in konjskim gnojem pognojeno, najpozneje jame špargelj na tistih gredah gnati, ki so s svinjskim gnojem gnojene. Najdebelji špargelj zraste tam, kjer mu je s kravjekom pognojeno, najmečji pa, kjer mu z ovčjekom gnojé. Na svinjskem gnoji raste najslabiji špargelj.

Tudi terti s smerdljivim gnojem gnojiti, to je, iz sekretov ali iz smerdljivih gnojnic, ni varno, ker se tudi vino rado smerdljivega duha navzame. Najboljši gnoj terti je trohljenik, ki nima posebnega duha, na pr. volna, rožnina in špodium itd., po katerem vino dober duh dobi. Najbolje tekne terti, če se ji z lastnim listjem in tersjem gnoji, v katerem je dovel lugaste soli.

J. G. Meyer's „Bodenkunde u. Düngerlehre.“

O staroslovenskem denaru ADNAMAT.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Al kako se razjasnuje oblika mat, adna mat za adna met, adna mjet, ali pa adna meit?

Visokoučeni Bopp („Vergl. Gram. I. B. I. Hälfte, str. 140) piše o glasniku **Б**, je, sledeče: „Dem sansk. Diphthong *ê* aus *ai* entspricht in vergleichbaren Formen in der Regel **Б**, je. Man vergleiche z. B. **ВЪМЪ**, vjemi, ich weiss, mit sanskrit. *vêdmi*, **ПЪНА**, pjena, Schaum, mit *pêna-s*“ itd. „Die wichtigsten Stellen in der Grammatik mit **Б**, je für sansk. *ê*, *é*, sind: der Locativ Sing. der Stämme auf *o* = sansk. *a*, z. B. **НОВЪ**, novje in novo, für sansk. *nâvê*, mansje = sansk. *mânsê*; der Dual und Plural des Imperativs, z. B. živjete, lebet = sansk. *givêta*, ihr möget leben. Das in dem **Б**, je, der Aussprache nach enthaltene *j* fasse ich jetzt als einen den slawischen Vocalen sehr beliebten Vorschlag.“ — „Der Grundlaut des **Б**, je, nämlich das *e* muss ursprünglich lang gewesen sein und ich betrachte dieses *e* ebenso wie das lateinische und altdeutsche *e*, als eine vom Sanscrit unabhängig eingetretene Zusammenziehung von *a* und *i*“ itd.

Dalje na strani 141: „Sowie das lateinische *ê* nicht bloss von diphthongischer Herkunft, sondern auch gelegentlich wie das griechische *η* die Entartung eines ursprünglichen *â* ist, so auch das slawische **Б**, je, und lith. *ê*“ itd.

Glasnik **Б**, je, cerkvenoslovensčine, kateri se sadaj kot *e* glasi v slovensčini; na primer: beli, cerkvenoslov. bjeli, se je tedaj izvorno glasil kot *a*, toraj met, mjet izvorno mat, in res ga še najdemo v prvotni čistosti v besedi matika, die Haue, iz korenike mat — mjet — met scindere, caedere itd.

Adna mat toraj = Jedna mjet = Eine Mark, una nota, unum signum, eine Münze.

Če pa vse te razlage ne obstojijo pred znanstveno kritiko, bode vendar obstala sledeča: Poznamovanja: Mat, Mata, Matier, Matopan, poznajo tudi drugi sorodni evropski narodi v pomenu denar, penezi, novci.

O „Mati“ piše Adelung: „Die Matte, eine ehemalige spanische Silbermünze, welche viereckig ist, und nach heutigem Gelde etwa ein Thaler und 3 Groschen gilt.“

Dalje: „Matapanus“ war ehemals auch eine Art venetianischer Münzen. 1)“

Na drugem mestu: „Der Mattier, eine im Braunschweigischen übliche Scheidemünze, welche vier Pfennige oder einen halben Mariengroschen gilt.“

Znamenito je, kar Adelung še dalje piše:

„In Steiermark und in einigen anderen oberdeutschen Provinzen war Medel, Metel ehemals eine sehr geringe Scheidemünze, welche noch weniger als einen Thaler galt.“

„Im mittleren Latein ist Mettalia ein halber Pfennig.“

Sadaj razumem še le, kaj pomenjuje prislovica moje rajne matere o ubogem človeku: „Ima več smeti kakor meti“; — in pa: „nima metk, pa ni pet'k.“

Ako je ta beseda nemška, so si jo tedaj norenski Slovenci od Nemcov izposodili, kakor: penez, cent od Gotov, denarod Latincov; saj so stari Norenci v lepi prijaznosti z Nemci živeli, ker — kakor Cezar terdi — si je norenski kralj Vocio vzel hčer svevskega kralja Ariovista za ženo.

Pri vsem tem pa vendar še ostane prvi del besede: „adna“ slovenska, in Adna mat toraj pomenjuje: Eine Mat.

Al utegnila je tudi vzajemno blago biti Nemcov in Slovincov, kakor več takošnih besed.

Čudno je res, da je ne pozna samo nemški, temoč tudi slovenski Štirčan.

Denar Adna mat tudi ni večji kakor so gori popisani denari.

Matira še poznajo v Braunschweigu, kjer so nekdanje (v Lunanskem, Lüneburžkem) tudi Slovani živeli.

Utegnili so ta denar poznati tudi severni Slovenci, in od njih so ga morebiti prejeli Nemci, kateri so ga pozneje v Hispanijo prinesli.

Tukaj še samo omenjam, da bi dobro bilo, tako imenovana „numismata barbara“, ktere se po naših deželah najdejo, pazljiviše pobirati, kakor dosadaj. Lani je Italijan, dr. Volpi na Koroškem dobil, kakor sem sam od njega čul in tudi s svojimi očmi vidil, poln lonček denarov z napisi Adnamat, pa sam Bog vé, kam jih je odnesel. Tudi autografe in druge lično pisane misale so mu prodali koroški duhovniki in „ferboltarji“ za nekoliko dvajsetic, da moramo zdaj v Firenco ali pa v Rim potovati, ako hočemo kaj iz njih posneti. Drugi pošiljajo vse v Beč, in ubog slovenski pisatelj naj za stotino goldinarjev pride do njih; v Gradcu, Ljubljani in Celovcu menda ni prostora za takošne reči! Veliko množico starih denarov kupujejo židovi in tergovci. Tako so mi gospod kaplan Martin Kragelj v Tinjah na Pohorji letos povedali, da je kmet Jesenik iz Planine na Pohorji našel lonček srebrnih denarov, ktere je kupil bistrski tergovec gosp. Štigger. En tak denar sem še vidil; na predni strani je san (poznoj, zmaj, drak) veliko čislana zver v basnoslovji starih Slovincov, na drugi je podobšina že zgledana, in ni več poznati. Tudi staroterški gosp. kaplan Gašper Kankel so mi letos dali več takošnih „num. barb.“, ktere so našli v razvalinah stare Terpe. Eden ima ovnovo glavo. Bodem o

1) „Grammat. krit. Wörterbuch.“ Wien 1808. III. Theil, S. 111. Adelung v omenjenem delu str. 114.

tem denaru drugokrat govoril. Naših zgodovinskih družb naloga bi najpervlje bila skerbeti, da bi take reči dobile in ohranile, — al one se rajši kavsajo in prepirajo, ko pa da bi skerbele za pospeševanje starinoslovja.

O Vodnikovem spomeniku.

Govorilo se je že mnogo o tej stvari. Častiti gospod Matija Majar želi, naj bi se novci porabili za darila takim učencem naših gimnazij, kateri se slovenskih narečij najmarljiviše učé. Ali vprašati bi kdo utegnil: kateri gimnazij pa je naš? Ali je ljubljanski, ali mariborški ali celjski, ali celjovski, ali novomeški, goriški ali teržaški, kajti množina učencov na vseh gimnazijah je Slovincov? Gimnazij pa je tisti najbolj naš, kateri se z našo slovensko rečjó najbolj pečá. Kdo bi se tedaj derznil soditi, kterege gimnazija učenci so vredniši daril? Vsi imajo enako pravico, ker vsi so Slovenci, pa tudi iz štajarskih, teržaških in mnogih drugih dvajsete in zlatov se je narastel tisti lepi kupček, kterege zovemo: tisoč! Ako bi se delalo po željah gosp. Majarjevih, Ljubljancani gotovo pravdo zgubimo, ker, akoravno je naš gimnazij nemoč obdarovan s slovenskimi učniki, vendar ni čuti, da bi se staroslovenščina tukaj razlagala, — a kamo li ina narečja slavenska! — Pa naj misli gospod Majar, kateri gimnazij že hoče, da je naš, je vendar še družih težav dovolj. Opomnim le tega, da je mnogo učencov, ki ne slové ravno po šolah, pa vendar, kar slovenščino zadeva, zbašejo marsikterege v koš, ki je vsako leto z velicimi pismenki v periohah tiskan. Dvomim, da bi se vedno pri tej sodbi pravica godila.

Kar pa zadeva kamenite in železne „možiceljne“, tudi ne morem biti enacih misel z gosp. Majarjem. Saj so tudi drugi narodi stavili in še stavijo svojim slavnim možem enake spomenike, pa ni jim še noben očital te potrate. Nekak čaroben duh veje okol tacega spomenika, zbuja se visoke in nježne misli v obraženem človeku, ki stoji pred podobo slavnega moža, in „ону уѣуме, камење ќе повикаму.“

Častitemu gosp. Pregel-nu bi djal, da se nam ne spodobi visokemu škofijstvu nalagati poslov, ker ono ima mnogo in važniših reči preskerbovati, kakor po šolah popraševati, kateri zmed učencov je najterdniši v slovenščini. Tak štipendij bi bil tudi kaj reven, in ni prav lahko previditi koristi.

Še mnogo bi se dalo o vsem tem pisati, pa naj povem svoje misli.

Ako hočejo gospodje po vsi sili duševne obresti imeti od teh novcov, naj se razpiše vsako leto ali vsako drugo leto premija za najboljšo izvorno igro, povest, novelo itd. Le po tem načinu je gotovo, da slovensko slovstvo obogati, pa tudi gotovo bo vsak pot le tisti dobil darilo, kateri ga je vreden, in noben nima prednosti, ne Kranjec, ne Štajarc, ne Korošec, ne Primorec. Da bi se mogla odbrati komisija estetično omikanih mož, ki bi dela pisavcov presojevali, je gotovo, kakor tudi, da se jih bo vsak pot več poskusilo, zlate in čast dobiti. Vendar mislim, da perve misli, Vodniku soho (štatu) postaviti, ne smemo prehitro goniti od praga.

Ker „Novicam“ ne ostaja nikdar praznega prostora, sem naznanil le kratko svoje misli. Ljubo mi je vedno, ako me kdo moje zmote prepriča. *)

Josip Novak.

Odgovor.

Gospod Cegnar je unidan v „Glasniku“ zoper naš dostavek zastran kritike veliko pisal; mi bomo na to le malo odgovorili, ker v prazne pravde se spušati nas ni volja, pa nam tudi časa manjka. Tudi nam je častiti gosp. Cegnar sam tako zljajšal odgovor, da nam skor ni družega reči kot: beríte naš dostavek h gosp. Hicingerjevemu spisu v 37. listu „Novic“, in pa gospod Cegnarje v v „Glasniku“ in sodite sami!

Pervič. Ni res, da bi se bili v onem sestavku zoperstavliali zoper kritiko v obče; rekli smo, da hočemo kritiko, — al trezno, umno, prijazno, ki bolj spodbuja in vabi kakor sovraži in odganja. Ustavljamo se le ostri (rauh) in zanikavni (negirender) kritiki, ker taka kritika nima nikjer in nikoli prave pravice, toliko manj pa je primerna mali peščici naših pisateljev. Resno tedaj protestiramo zoper to, da se nam naše dobro prevdarjene in točno izgovorjene besede obračajo narobe. Le pošteno!

Drugič. Nauk, ki nam ga gospod C. o kritiki namerja, ko pravi: „Vidim, da moram povedati, da kritika ne obsega le „gramatike“ in „germanizmov“, to je le obleka itd.“ — smo ga mi že pred njim dali rekši: „Dokler kritikarji naši ne bojo nič družega vedili kakor le gramatiko gosti in pa germanizme grajati ali k večjemu le „per Bausch und Bogen“ kaj psovati, kar ni po njih godu itd.“ — Prosimo tedaj, da naša reč ostane nam. Le pošteno!

Tretjič. Naše, pa ne gosp. Cegnarjeve so besede, „da se je sukala dozdanja naša kritika zgoli ob čerki in gramatiki itd.“, ker mi smo že pred njim rekli: „Čemu tedaj v eno mer le abecedo gosti in gramatiko.“ Terjamo tedaj, da naše nam ostane. Le pošteno!

Četrtič. Odkritoserčna umna kritika, to je kritika ljubeznjiva mati brez strastnih namer, je hvala Bogu! pri nas vsigdar bila. Tako je Cojz pretresal Vodnikove pesme, — tako je Čop pretresal Prešernove pervence, — tako je gospod Navratil razlagal glagole in tako je gosp. Šolar razglasil svoje mnenje zoper to, — tako je gospod Robida pretresel gospod Zalokarjevo „Umno kmetovanje“, tako je presojeval gosp. Rajč gosp. Miklošičeve „berila“ in pa naše, — tako sta gosp. Hicinger in Poženčan pretresla nektere spise Terstenjakove in gosp. Terstenjak njune, — tako smo mi izustili svoje mnenje o bukvah, ki jih izdaja družtvo sv. Mohora itd. itd. Tako je bilo v „Novicah“, tako v „Slovenii“ in marsikterem drugem slovenskem časniku. — Vse to poterjuje naše besede, da „brez kritike (pa prave in umne, našim okoljšinam primerne) nikoli nismo bili.“

Petič. Dokler bo naše slovstvo pogrešalo še sto in sto potrebnih knjig, ne moremo z gosp. C. ukati nad „ne tako malo pešico“ slovenskih pisateljev. Če se on ponaša nad tem, da napišemo leto in dan kakih 120 časnikarskih pól! zadovoljnemu rojaku nočemo greniti njegovega veselja, nam pa mora tudi to dovoliti, da posamnih časnikarskih povestic, pesmic in kaj družega takega drobiža še ne moremo imenovati bogatega slovstva. Mi štejemo pisatelje le po večjih ali samostojnih delih, ker teh nam je potreba kot ribi vode.

Šestic. Popolnoma novica nam je, da bi utegnili Slovenci že Lesinga II. imeti; saj tako bi se gosp. C. besede („ako ga že nimamo“) utegnile razložiti. Da bi mati Slava ne mogla vdrugič roditi Lesinga, nikakor ne dvomimo, saj je tudi nemški Lesing bil naš Lešnik iz slovanske kervi, kar pričuje njegova domovina Kamenec v zgornjih Lužicah in njegovo ime, ki se

spominek in smo vzeli radi tudi pričujoči sestavek in vzamemo vsakega radi, ki pretresa to „offene Frage“, ker vredništvo „Novic“ ni o tej zadevi nič družega kakor eden izmed darovavcov in pa nabiravec darov. Vred.

*) Če smo gospod dr. Toman-ov prvi poziv prav razumeli, je zahteval le spominek tiste verste, kteremu pri nas pravimo „znamenje“ in v ta namen so se darovali darovi. Tega namena (tako saj mi mislimo) ne smemo prezreti. Od druge strani pa je tudi prevdariti: ali z enim tisočem tudi moremo visocega namena vreden spominek iz kamna ali brona napraviti? Iz gotovih skušinj vemo, da ne. In zatega voljo nismo mogli „ad acta“ djati onih dveh nasvetov, ki zahtevajo duševni